

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Joonisfilmi „Leiutajateküla Lotte“ episoodide
kasutamise võimalused I kooliastme
inimeseõpetuse tundides
Bakalaureusetöö

Koostanud Liis Linn
Juhendanud Kadri Ugur, MA

Tartu
2009

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	4
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD.....	6
1.1 SOTSIALISEERUMISE TEOORIA	6
1.1.1 Sotsialiseerumine ja meedia.....	6
1.1.2 Sotsialisatsiooniväli	7
1.2 SOOROLLID	8
1.3 KOGNITIIVSE SKRIPTI TEOORIA.....	9
1.4 FANTAASIA JA REAALSUSE ERISTAMINE	11
1.5 INIMESEÕPETUSE ESIMESES KOOLIASTMES.....	12
1.5.1 Sotsiaalsed oskused.....	15
1.5.2 Väärtuskasvatus.....	17
2. LEIUTAJATEKÜLA LOTTE.....	19
2.1 LÜHITUTVUSTUS	19
2.2 AJALUGU	19
2.3 TEGELASED.....	20
2.4 REPRESENTATSIOON.....	22
3. METOODIKA	25
3.1 ÕPPEMEETODID	25
4. RAKENDUSED.....	28
EPISOODI NIMI: ÄRME EMALE ÜTLE!	28
<i>Tunnikonspekt</i>	31
EPISOODI NIMI: KAS BRUNO EMA LUBAB UJUDA?.....	32
EPISOODI NIMI: LOTTE TÄIDAB EMA PALVE.....	34
5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	37

KOKKUVÕTE	40
SUMMARY.....	42
KASUTATUD KIRJANDUS.....	44

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida joonisfilmi „Leiutajateküla Lotte“ episoodide kasutamise võimalusi I kooliastme inimeseõpetuse tundides. Täpsemalt on püütud leida joonisfilmist episoode, mis toetaksid inimeseõpetuse ainekavas taotletavate õpitulemuste saavutamist ning uuritud, milliste episoodide kaudu oleks võimalik arendada õpilaste sotsiaalseid oskuseid.

Inimeseõpetusel on oluline osa nii moraalsete (ausus, hoolivus, lugupidamine enda ja teiste vastu jne) kui ka sotsiaalsete väärtuste (vastutus, koostööoskused, demokraatia jne) arendamisel. Autor oletab, et vägivallatu joonisfilmina tuntust kogunud „Leiutajateküla Lotte“ oleks sobilikuks õppematerjaliks algharidust omandavatele õpilastele.

Traditsiooniliselt on klassitunnis fookuses akadeemiline õppekava. Vähem pööratakse tähelepanu suhetega seonduvatele teadmistele ja oskustele, need aga mõjutavad oluliselt laste ja noorukite toimetulekut koolis. Põhjuseks võib olla ettekujutus, et kõik kooli tulevad lapsed on eakohaselt sotsiaalselt arenenud, et sotsiaalne areng toimub iseeneslikult. Siiski leidub suur hulk koolilapsi, kellel on puudulike sotsiaalsete oskuste tõttu probleeme suhtlemisel nii eakaaslaste kui täiskasvanutega (Laur 2001).

Bakalaureusetöö koosneb viiest osast. Esimeses ja teises peatükis esitab autor teoreetilised ja empiirilised lähtekohad. Autor tutvustab sotsialiseerumise teooriaid ja nende seotust meediaga. Samuti on esitatud teooriaid ja kirjeldusi kognitiivse skripti teooria ja fantaasia ning reaalsuse eristamise kohta.

Teooria tähtsaim osa keskendub inimeseõpetusele esimeses kooliastmes ja sotsiaalsete oskuste kujunemisele. Inimeseõpetus aitab süstematiseerida ja mõtestada teistest õppeainetest ja erinevatest eluvaldkondadest saadud teavet (Pern 2006). Inimeseõpetus on tugevalt seotud sotsiaalsete oskuste arendamisega. Need oskused

omandatakse jälgimise ja matkimise teel, indiviidi kohanedes keskkonnaga, kuid neid on võimalik õppida ka sihipärase harjutamise kaudu. Autor kirjeldab sotsiaalsete oskuste õpetamise mudeli, mida õpetaja praktikas kasutada saab.

Töö teises peatükis kirjeldatakse lähemalt „Leiutajateküla Lotte“ filmi sisu ja tegelasi. Autor kirjeldab perekonnamudeleid ja tegelaste iseloomulikke jooni. Välja on ka toodud representatsiooni peatükk, et saada kinnitust selle kohta, et joonisfilm on vägivallatu ja sisaldab endas palju positiivseid jooni.

Metoodika peatükis tõi autor välja sotsiaalsete oskuste tunnused, moraalsed ja sotsiaalsed väärtused ning inimeseõpetuses taotletavad õpitulemused. Neid arvesse võttes, otsis töö autor välja just need episoodid, mis sisaldaksid vastutust, solidaarsust, positiivset suhtumist eakaaslastesse ja oma kohustuste mõistmist. Vastavad sotsiaalsed oskused ja taotletavad õpitulemused on ka ära märgitud erinevates materjalides laste arengu kohta.

Bakalaureusetöö neljandas osas otsib autor eelnevalt väljatöötatud tunnuste alusel joonisfilmist vastavaid episoodide. Tulemuste osa võiks olla praktiliseks kasutamiseks I kooliastme inimeseõpetuse tundides. Samuti tõdeb töö autor, et üksikute episoodide väljatoomine ei ole olnud kõige lihtsam, sest filmi tegevus on niivõrd intensiivne ja korraga jookseb mitu liini – nii on raske välja tuua kindlaid aegu ja kohti filmis, mida õpilastele tunnis ette mängida.

Tulemusi analüüsides leiab autor, et I kooliastme õpilased peaksid terve joonisfilmi koos juhendajaga läbi vaatama ja hiljem selle erinevaid aspekte koos arutama ja järeldusi tegema.

Töö lõppeb kokkuvõtte ja kasutatud kirjanduse loeteluga.

Bakalaureusetöö autor tänab oma juhendajat Kadri Ugurit, retsensent Viktoria Lummot ja inglise keele oskusega abiks olnud Kristjan Jekimovit.

1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

1.1 Sotsialiseerumise teooria

Sotsialiseerumine on protsess, milles inimene omandab kultuuri ning õpib tundma ennast, oma sotsiaalset mina. Tal areneb välja arusaam sellest, kes ta on ja milline ta on. Sotsialiseerumise käigus omandatakse ühiskonna elulaad ja tavad, teisalt arendatakse välja oma identiteet. See on eluaegne protsess, kuna elu ja ümbruskond muutuvad pidevalt (Hess et al 2000, Käär 2009 kaudu).

Sotsialiseerumise teooria kohaselt on perekond võimsaim sotsialiseerimise agent. Saar (2008) väidab, et vanemad on lapse jaoks oluline eeskuju vähemalt murdeeni ja et perekonna käitumismudeleid hakkab laps kasutama ka väljaspool kodu – koolis. Kalmus (2003) toob välja mitme uurimuse järelduse, mille kohaselt mängib kool üsna olulist rolli poliitilise informatsiooni edastamisel. Erandi võivad moodustada aga etnilistest vähemusrühmadest ja madalamatest sotsiaalsetest klassidest pärit lapsed, kes ei pruugi koolist saada olulist informatsiooni oma päritolule vastavaks sotsialiseerumiseks.

Allaste (2009) jagab sotsialiseerumise kolme põhilisse ossa. Esmane sotsialiseerumine leiab aset kodus, kus omandatud väärtused ja maailmanägemus on lapsele ainuõiged – tal puuduvad kogemused või teadmised sellest, et asjad võiksid mingil muul viisil korraldatud olla. Teisese sotsialiseerumise käigus omandab inimene üldisemaid ühiskondlikke reegleid ja hoiakuid ning kolmandane sotsialiseerumine kestab elu lõpuni.

1.1.1 Sotsialiseerumine ja meedia

Sotsialiseerumisel mängib olulist rolli ka meedia, mille kaudu kujundatakse inimeste muusikamaitse ja riietumisstiil, veendumused ja suhtumine elusse, surma, Jumala olemasolusse. Meedia kaudu õpitakse, millist käitumist inimeselt oodatakse teatud staatustes ja rollides. Sageli on need rollid stereotüüpsed ning seega ebaadekvaatsed

ning nõuavad vanemate selgitusi ja arutelusid (Kalev 1999). Seetõttu on meediapädevus (oskus infot leida, oskus sõnumit analüüsida ja hinnata, oskus kasutada adekvaatselt oma sõnumi edastamise võimalusi, oskus teha iseseisvaid meediatarbimisvalikuid [Linn 2008]) muutumas tänapäeva meediaühiskonnas üheks tähtsaimaks ülesandeks. Meediapädevuse arengut mõjutavad nii vanemad, eakaaslased kui ka noor inimene ise. Süss (2007) väidab, et lapsed kasutavad meediat iseseisvumiseks, töötades selleks välja oma isiklikud eelistused (mis ei pruugi kokku langeda vanemate soovide ja arusaamadega): meedia sisust otsitakse endale isiklikke eeskujusid, mis aitaks kaasa näiteks soorollide ja elustiili kujundamise arengule.

Tänapäeva meediaühiskonnas levib meedia laste kõikides eluvaldkondades – peres, koolis ja ülejäänud valdkondades, milles lapsed üles kasvavad ja mõjutust saavad.

Meediauuringud tegelevad meediavahendite olemasolu uurimisega kodus, koolis ja noortekeskustes. Põhiküsimusteks on, kui palju aega veedetakse meediaga, mis eesmärgiga meediat kasutatakse ja millised on meedia mõju tulemused. Uurijad väidavad, et sotsiaalne klass ja sugu mängivad samuti rolli meediavahenditele ligipääsemise osas (Süss 2007: 782).

Harro (2002) märgib, et meedia mõjust rääkides on aga oluline eristada lühi- ja pikaajalisi efekte. Näitena toob ta siinkohal ära erinevaid programme jälgides omandatud võõrkeeled (pikaajaline) ja vähene füüsiline aktiivsus (lühiajaline). Nii soovib Harro pigem jälgida milliseid teabekanaleid ja kuidas laps kasutab, kui mõelda televisiooni ja interneti kahjulike või kasulike efektide üle. Tähtis on, kas jälgitakse tegelase riietust, hoiakuid või hoopis trikke, mida multifilmikangelased teevad.

1.1.2 Sotsialisatsiooniväli

Kalmus (2003) toob oma doktoritöös välja mõiste sotsialisatsiooniväli. Bourdieust lähtudes käsitleb ta diskursiivsete praktikate toimekohti (haridussüsteem, kodu,

eakaaslaste seltskond jne) väljadena – struktureeritud sotsiaalsete ruumidena, kus dominantsete ja domineeritavate sotsiaalsete tegelaste vahel valitsevad ebavõrdsed võimusuhted ja alatine võimuvõitlus. Kalmus väidab, et need väljad on omavahel diskursiivselt seotud ja vaatleb neid seega ühise sotsialisatsiooniväljana.

Kalmuse järgi hõlmab sotsialisatsiooniväli keerulisi diskursiivseid ja mõjuseoseid sotsialiseeruva indiviidi ning sotsialiseerimismõjurite ja sotsialiseerijate (isikute, gruppide, organisatsioonide, objektide, sündmuste jne) vahel (Kalmus 2003: 41) Nii toimivad sotsialiseerijad samal ajal, on üksteisega seotud, mõjutavad üksteist ja toimivad erinevate sotsiaalsete struktuuride, protsesside ja kultuurimõjude kontekstis (Dekked 1991; 31, Kalmus 2003: 41 kaudu).

1.2 Soorollid

Veisson (2008) väidab, et laste sooliste erinevuste tundmine on vajalik nende arengu, laste ja keskkonna suhete mõistmiseks ning laste arengu toetamiseks. Ta leiab, et lapsed jõuavad soolise konstantsuseni alles algklassides ning lõplikult kujuneb sooline identiteet välja alles sugulise küpsuse saabudes.

Ettekujutused soorollidest ja soorolliootustest on väga püsivad. Kuigi tegelikkus on muutunud, peetakse näiteks naisi vastutavaks kodu ja mehi pere ülalpidamise eest.

Veisson (2008) märgib, et soorolli stereotüübid omandatakse varakult. Need on veendumused selle kohta, mis on kõige omasem või tüüpilisem ühele või teisele soole. Kaheksa-aastastel lastel on Veissoni väitel väga sarnased stereotüübid täiskasvanute omadega. Neid kajastab ka massimeedia – raamatud, koomiksid, filmid ja teleprogrammid.

Sooskeemide teoreetikud viitavad tõenditele, et lapsed ei imiteeri ainult selektiivselt samasooliste eeskujusid, vaid järgivad ja jätavad valikuliselt meelde infot, mis on oluline või vastavus nende oma sooskeemidega, või ignoreerivad ja tõrjuvad infot, mis ei ole oluline (Smith et al 2003).

Sooskeemid on kognitiivsed struktuurid, mis organiseerivad soo teadmuse ootuste kogumisse, mis hõlmab seda, mida on oluline jälgida ja mida on kohane jäljendada. Samuti aitavad skeemid lastel kujundada hinnanguid ja omandada eeldusi eakaaslaste kohta soost lähtuvalt (Smith et al 2003: 189).

Eestis kehtivate stereotüüpide kohaselt peab tõeline mees olema majanduslikult edukas, sihikindel, paindumatu, domineeriv ja agressiivne. Empaatiavõime, hoolitsemine ja paindlikkus on aga omadused, mida peetakse naiselikeks. Poiste sotsialiseerumine toimubki vastavalt eespool toodud sotsiaalkultuurilistele stereotüüpidele ja normidele (Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise strateegia 2008, Veisson 2008: 174 kaudu).

1.3 Kognitiivse skripti teooria

Kognitiivse skripti teooria kaudu viidatakse oletustel põhinevale teadmiste struktuurile, kuidas igapäevaelu sündmused toimuvad. Info töötlemise mudeli kallal on suure osa uuringutest teinud L. Rowell Huesmann. Tema uurimisvaldkonda jääb ka teema, kuidas televisiooniprogrammide sisu mõjutab laste käitumist.

R.C Schank ja R. Abelson defineerivad (Hanson 2007: 185 kaudu) stsenaariumiteooriat kui omavahel seoses olevat käitumiste jada, mis omakorda suunab igapäevaelus toimuvaid ootusi ja käitumisi. Kindlate sündmuste korduv kogemus loob inimeses vormi, kuidas antud situatsioonis käituda, kes on nõ tegelased ja millised on rekvisiidid. Eelneva näitlustamiseks on Hanson välja toonud restoranide külastamise stsenaariumi: see sisaldab põhitegevusi nagu näiteks toidu tellimine, söömine, arve küsimine ja maksmine. Samuti on olemas põhitegelased ettekandja, baaridaam jne, ning põhirekvisiidid menüü, taldrikud, klaasid, toolid, lauad jne. Antud situatsiooni läbi elades on seda vaimselt lihtne kasutada ka teistes restoranides ja vastavates olukordades (Hanson 2007: 185).

Hansoni väitel on tunnetuslikud stsenaariumid kasulikud vaimsed mehhanismid oma tunnetusliku tõhususe poolest. Algselt võib aga uute stsenaariumite väljatöötamine nõuda suurt vaimset pingutust ja ressursse, kuid kord õpitud tunnetuslikud stsenaariumid saavad osaks pikaajalises mälus ja neid saab kasutada igapäevaelus vaimse kergusega. Selle tulemusena ei pea inimesed mõnda järgnevasse situatsiooni sattudes tegema suuri vaimseid pingutusi.

Huesman väidab (Hanson 2007: 186 kaudu), et lapsed ei õpi ilmtingimata kõigest, mida nad televisioonis näevad. Ta usub, et uus informatsioon säilitatakse ainult siis kui see on integreeritud läbi kodeerimisprotsessi, mis aitab õpitul pikaajalisse mällu talletuda. Et uut situatsiooni kodeerida, peab laps osalema antud olukorras. Et laps televisioonistsenaariumit tähele paneks, peab see olema silmatorkav, eriline ja asjakohane. Samuti on oluline lapse suutlikkus end tegelastega samastada ja tajuda programmi suhet reaalsusega. Mida rohkem laps kindlat stsenaariumit läbi mängib, seda enam kättesaadavaks ta lapse jaoks saab ning tõenäoliselt kasutab ta seda ka tulevikus ettejuhtuvates situatsioonides.

Graffi (2005) sõnul erineb lapse mõtlemine täiskasvanu omast mitte ainult astmeliselt, vaid ka kvalitatiivselt. Juba esimestest elupäevadest peale loovad lapsed endale tervikliku pildi kogetut vaheldumisi nähes ja katsudes. Äratundmiseks on tähtis lisaks nägemisele ka kompamine, liigutamine, seoste loomine, matkimine või objektide muutmine. Võimete omandamise kiirus sõltub sellest, kui sageli või harva tegevusi korratakse, aga ka spontaansetest kogemustest ja kasvatuse kvaliteedist ning kultuuritasemest.

Teleri vaatamine tõrjub Graffi väitel kõrvale oma kogemuste põhjal loodud mängud, sest valmis tegevusmudeleid hakatakse matkima enda ideid lisamata.

Toetudes Huesmani (Hanson 2007 kaudu) infotöötlusmodelile, toon välja viis sammu juba õpitud stsenaariumi tagasikutsumiseks.

- 1) Laps peab olema vastamisi spetsiifilise situatsiooniga.

- 2) Laps peab hindama kõige silmatorkavamat ühiskonna vihjet, et aktiveerida potentsiaalne stsenaarium, mis antud olukorraga sobiks.
- 3) Laps otsib seejärel alateadlikult välja erinevad stsenaariumid ja hindab nende efektiivsust saabuvas situatsioonis.
- 4) Laps valib välja kõige sobivama stsenaariumi
- 5) Stsenaarium kohaldatakse käitumisjuhisteks.

Tulenevalt kognitiivse arengu tsüklilisusest soovivad Fischer ja Rose (Üldkontseptsioon 2009 kaudu) silmas pidada, et:

- aju areng hõlmab korduvaid tsükleid, lapsed ei õpi oskusi ega mõisteid ära korraga, vaid õpivad neid uuesti ja töötavad neid ümber igal uuel arengutasemel;
- nii lapsed kui täiskasvanud arutlevad korraga mitmel erineval tasemel ning kaugeltki mitte oma võimete piiril;
- kasutatav tase sõltub õpetustingimustest ning kogemuste võimaldamisest – õpetaja pakutud ülesanne peab olema mõõdukalt väljakutsuv.

Teine kognitiivne oskus, mis Hansoni sõnul areneb lapsepõlves, on fantaasia ja reaalsuse eristamine. Nad tihti omistavad elu elututele objektidele ja omavad väljamõeldud sõpru. Nii näiteks räägivad eelkooliealised multifilmikangelastega.

1.4 Fantaasia ja reaalsuse eristamine

Põhiküsimus, millega laste kognitiivset arengut uurivad teoreetikud tegelevad on, kuidas lapsed mõistavad neid ümbritsevat maailma. Selle arusaama põhidimensioon on ulatus, millega fantaasial ja reaalsusel vahet teha. Nii Sigmund Freud kui ka Piaget (Sparks 2007: 328 kaudu) muretsesid, kas lapsed on võimelised tegema vahet reaalsusel ja fantaasial - seda nii mõtete ja käitumiste osas, mis on nende jaoks igapäevaelus iseenesestmõistetavad.

Tegelikkuse asetamine fantastika liistule on Heinsaare (2004) sõnul reaalmaailma tunnetamise ja uute tähenduste avastamise meetod, mis võimaldab kehtestada

ootamatuid vaatepunkte ja luua tundmatuid identiteete. Heinsaar väidab, et selle vajalikkus seisneb selles, kuidas üles ehitada uus ja võimalikest parim maailm või jõuda uute seniavastamata tähendusteni.

Alates 70ndatest hakkasid uurijad tähelepanu pöörama just eelmainitud ulatusele, mida lapsed kasutavad ümbritseva maailma mõistmiseks. Mitmete uuringute tulemused näitavad, et fantaasial ja reaalsusel vahetegemine suureneb vanusega, kuid isegi kuuenda klassi õpilased ei näinud samu erinevusi, mis täiskasvanutele oli selgeks saanud.

Kuigi meedia (animasarjad, filmid, reklaamid jne) ei olnud tollaste uuringute põhifookuses, kasutati siiski animasarjades tuntud karakterite pilte (nagu näiteks Piilupart Donald ja Snoopy). Nendest uuringutest said teadlased indu edasiarendusteks, kuidas lapsed mõistavad meediasõnumites ilmnevat reaalsust ja fantaasiat (Sparks 2007).

„Filmid iseenesest ei tarvitse lapsi kartlikeks muuta, kuid nad varustavad neid kujutluspiltidega, s.t. toidavad nende fantaasiaid, mida nad ei suuda alati reaalsusest hästi eristada ja mis seega annavad nende hirmudele kuju“ (Raielo 2009). Raielo sõnul on televisioonist enam mõjutatud lapsed, kes ise on vähem loovad, vähem tegutsevad, mängivad ja loevad ja on seega alid kõigele telerist tulevale.

Põhjus, miks lapsed alates kolmandast eluaastast kartlikuks muutuvad, on Raielo (2009) sõnul teadlikkus oma noorusest ja suutmatusest kõiki olukordi kontrollida. Teiseks ei suuda nad alati eristada fantaasiat reaalsusest. „Ühes uurimuses väljendasid hirmu kummituste ja monstrumite ees 75 % lasteaialastest, 50 % 2. klassi lastest ja vaid 5 % 6. klassi lastest“ (Raielo 2009).

1.5 Inimeseõpetus esimeses kooliastmes

Inimeseõpetus kuulub koos ajaloo, ühiskonnaõpetuse ning religiooniõpetuse valikainega sotsiaalainete valdkonda. Uue ainekava tööversioonis (Ainekavad 2009)

näeme, et inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna, integreerides õppesisu kõikides kooliastmetes.

Inimeseõpetuse ainekava õppesisu on avatud kohustusliku ning süvendavate ja laiendavate teemade kaudu. Jaotuse eesmärgiks on anda võimalus käsitletavate teemade põhjalikumaks avamiseks, süvenemiseks ning vajalike oskuste ja hoiakute kujundamiseks. Samuti aitab õppesisu jaotus õppetööd diferentseerida ning arvestada õpilaste ja kohaliku eripära ning ühiskonnas toimuvate muutustega. Õpitulemused põhinevad kohustuslikul ainesisul (Inimeseõpetuse... 2009).

„Kodaniku- ja inimeseõpetuse valdkonna õppeainetel on suur tähtsus soorollide sotsialiseerimisel kahel põhjusel. Esiteks, need ained on sisuliselt ainsad, milles sugupooltevahelistest suhetest ja soorollidest võivad iseseisva või alateemana kuuluda ametlikku õppekavasse (sh moodustada peatükke või alapunkte õpikutes) ning on hindamise ja testimise objektiks“ (Kalmus 2003: 47). Kuna õpikud esitavad vaid üht versiooni reaalsusest, muudab see nad Kalmuse sõnul suletud tekstideks ning esitavad pigem minevikus toimunud sündmusi, kui olevikus ja tulevikus üleskerkivaid probleeme.

Inimeseõpetus aitab süstematiseerida ja mõtestada teistest õppeainetest ja erinevatest eluvaldkondadest saadud teavet (Pern 2006).

Perni (2006) väitel kompenseerib inimeseõpetus kodu vähenevat osa, annab ülevaate inimesega seotud teemadest, lükkab ümber väärarusaamu, annab lastele võimaluse avaldada turvaliselt arvamust ja käsitleb ka eetikateemasid.

Inimeseõpetuse eesmärgid riikliku õppekava tööversiooni kohaselt (2009):

- 1) Kujundada õpilaste enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi;
- 2) tähtsustada eakohaselt õpilaste isiksuse kujunemisele ja sotsialiseerumisele kaasa aitavaid teadmisi, oskusi ja hoiakuid järgmistes valdkondades:
  - õpilase füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne areng,

- tervislik eluviis,
- turvalisus ja riskikäitumise ennetamine,
- üldinimlikud väärtused.

Esimeses kooliastmes on inimeseõpetuses rõhuasetus õpilase enesekohasele pädevusele ja enese suhestamisele lähiümbrusega, integreerides ühiskonnaõpetuse temaatika (Luisk 2009).

I kooliastme inimeseõpetuse õppesisu sisaldab järgmisi teemasid: mina, mina ja tervis, mina ja minu pere, mina: aeg ja asjad, mina ja kodumaa, mina ja meie (RÕK tööversioon 2009).

Antud bakalaureusetöö jaoks vaatab töö autor lähemalt teemat *MINA JA PERE*.

Teemal „Mina ja minu pere“ peatutakse RÕKi tööversiooni (2009) andmetel 2. klassi inimeseõpetuse kursuses 14 tunni jooksul. Õpitulemused, mida taotletakse, on järgmised. Õpilane...:

- Kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad.
- Väärtustab üksteise abistamist ja üksteisega arvestamist peres.
- Teab oma kohustusi peres.
- Selgitab lähemaid sugulussuhteid.
- Kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus.
- Teab inimeste erinevaid töid ja töökohti.
- Kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas aidata ja abistada pereliikmeid kodustes töödes.
- Jutustab oma pere traditsioonidest.
- Oskab tänaval käituda ning ületada sõiduteed ohutult.
- Kirjeldab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tees sihtpunkti.
- Väärtustab oma peret ja kodu.

1.5.1 Sotsiaalsed oskused

Sotsiaalsete oskuste all mõistetakse lapse oskusi teistega suhelda, tajuda nii iseennast kui ka partnereid, võtta omaks ühiskonnas üldtunnustatud tavasid ning lähtuda eetilistest tõekspidamistest (Lapsevanemad... 2009). Kokkuvõtvalt on tegemist oskustega, mis aitavad teistega suhelda. Pikas perspektiivis võivad kehvad sotsiaalsed oskused avaldada negatiivset mõju ka õpitulemustele ja mõjuda vaimsele tervisele, õpilase isoleeritusele või tõrjutusele, kuivõrd sellist (sotsiaalselt oskamatud) käitumist peetakse veidraks ja mittekohaseks.

Kala (2006) sõnul on lapse kohanemine koolis otseselt seotud sotsiaalsete oskuste ja positiivse enesehinnangu kujunemisega. Kasvatusteadlased täheldavad, et tõusnud on vaimse intelligentsuse tase, kuid langemas emotsionaalne intelligentsus, mis on sotsiaalsete oskuste kujunemise eeldus.

Sotsiaalsed oskused omandatakse jälgimise ja matkimise teel, indiviidi kohanedes keskkonnaga, kuid neid on võimalik õppida ka sihipärase harjutamise kaudu. Kui koolis aktsepteeritakse teatud sotsiaalseid oskusi, siis seega defineeritakse ka eesmärk, mis suunas õpilased peaksid arenema. Seejuures on oluline, et sotsiaalsete oskuste arendamine läbiks kõiki kooliastmeid, olles üles ehitatud kontsentrilisuse printsiibile ning lähtuks laste kognitiivsest, sotsiaalsest ja emotsionaalsest arengutasemest, kasutades easpetsiifilisi meetodeid (Saat & Kanter 2009).

Erinevad autorid on Tropi ja Saati (2008) sõnul jõudnud tulemusteni, mille põhjal saab väita, et laste sotsiaalsete oskuste arendamisel kasutatakse sageli järgnevaid strateegiaid: modelleerimine, juhendamine ja sotsiaalne probleemilahendamine. Neist esimeses demonstreeritakse omandatavaid oskusi audio- või videofilmil või elavas esitluses. Kui mudel on lapsega sarnane või tema jaoks oluline ja uut käitumist kinnitatakse, võib see olla väga oluline õppimise allikas.

Uurimused on näidanud, et modelleerimisel põhinev õpetus võib osutada väga tõhusaks – selle tagajärjel on endassetõmbunud õpilaste sotsiaalne suhtlemine

paranenud, käitumine on probleemide lahendamisel muutunud ja sotsiaalne staatus on tõusnud (Sheridan & Walker 1999, Tropp & Saat 2008 kaudu).

Modelleerimine viiakse läbi kolme sammuna (Tropp & Saat 2008).

Oskuse tutvustamine – määratletakse oskuse eduka soorituse komponendid, esitatakse antud käitumisele põhjendus ning lisatakse vajalikud selgitused. Samuti esitatakse õpilastele verbaalne samm-sammult edenev käitumise järjestus.

Õpetaja või eakaaslane demonstreerib käitumist – seda võidakse modelleerida ka näitvahendina (nt video).

Käitumise sooritamise rollimängus – õpilase tegevusele antakse konstruktiivset tagasisidet (kinnitatakse käitumist).

Tropp ja Saat (2008) on ühendanud sotsiaalse õppimise protseduuri ja kognitiiv-käitumuslikud protseduurid. Nad usuvad, et integreeritud mudel oleks üheks võimaluseks sotsiaalsete oskuste õpetamisel.

Sotsiaalsete oskuste õpetamise mudel.

1. Vajaduse määratlemine. Tegevus/tunni eesmärgi sõnastamine. Vastamine küsimustele, millist kasu saavad õpitavast lapsed ning millised on negatiivsed tagajärjed, kui antud konkreetset sotsiaalset oskust ehk positiivset käitumisviisi ei arendata.
2. Sissejuhatus. Eesmärgiks on, et lapsed mõistaksid käsitletavat sotsiaalset oskust.
3. Sotsiaalse oskuse komponentide määratlemine. Käsitletava sotsiaalse oskuse lahutamine osadeks – erinevateks käitumisaktideks.
4. Sotsiaalse oskuse modelleerimine. Õpetaja või õpilane demonstreerib vastavat käitumist nii, et teistel oleks võimalik seda hiljem jäljendada. Jäljendamiseks sobib ka videofilm või episoodid joonisfilmist.
5. Käitumise harjutamine. Õpilastele antakse võimalus õpitava käitumise sooritamiseks. Sooritatud käitumisele antakse hinnang ning vajadusel seda korrigeeritakse või kinnitatakse. Tegevuse läbiviimiseks on mitmeid võimalusi: valik, rollimäng, täiendamine, kinnitamine ja diskussioon.

6. Rakendamine. Siinkohal kasutatakse tegevust, mis aitavad õpitud käitumist üldistada. See võib seisneda nt töölehtede täitmises, piltide joonistamises vms.
7. Iseseisev kasutamine. Positiivse käitumisviisi kinnistumiseks on vaja tegevust, mis aitaks õpitut väljaspool kooli rakendada. Tähtis roll on siin vanematel ja keskkonnal.
8. Jätkuvuse kindlustamine. Iga tunni lõpus rõhutatakse, et õpitu oskuste rakendamisel on positiivne mõju nii suhetele koolis kui ka väljaspool seda. Tähtis on ka see, et kuigi esineb raskusi mõne sotsiaalse oskuse rakendamisel, on juba rakendamise püüdest tulenev kasu suur.

1.5.2 Väärtuskasvatus

Väärtuskasvatust tuleks mõista avaras tähenduses kui iseloomukasvatust, mis hõlmab inimese kõlbelse kasvatuse kõrval ka suunitlust toetada laste kujunemist aktiivseteks kodanikeks ja loovateks, analüüsivõimelisteks ning ettevõtlikeks inimesteks. (Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009: 6)

„Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009-2013“ riikliku programmi (2009: 7) põhjal on paljudes riikides väärtuskasvatusest saanud kogu koolis toimuva kompass. Seda on iseloomustatud kui pööret teadmiste keskselt koolilt väärtustekesksele koolile. Väärtusprogrammi eesmärk on tekitada sarnane muutus ka Eestis, kus senini on koolis pööratud tähelepanu eelkõige teadmiste omandamisele. Ometi pole see, milliseid iseloomuomadusi ja väärtushinnanguid lastes ja noortes kasvatakse, sugugi vähemtähtis. Õpetajate (õppevara, õpikeskkonna) võimuses on ärgitada õpilasi saama teadlikuks oma väärtustest ning toetada nende moraalset arengut.

Väärtusi võib tinglikult jagada järgmiselt:

- **moraalsed väärtused** (nt ausus, hoolivus, õiglus, inimväärikus, lugupidamine iseenda ja teiste vastu);
- **sotsiaalsed väärtused** (nt vabadus, demokraatia, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutus, rahvuslus, emakeel, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, sooline võrdõiguslikkus).

Mikk (2002: 3) väidab, et on oluline, mida käsitletakse õpikuis ja mida näidatakse massikommunikatsioonis. Tema sõnul on oluline, millised hinnangud antakse käsitletavale ja mida seostatakse positiivset/negatiivset tähendust omavate mõistetega. Eelnev võiks olla juhtnööriks õppekavade ja õppekirjanduse koostamisel. Sisse tuleks võtta materjal, mis võimaldab soovitud väärtushinnangute kujunemist, ehk teisisõnu, mis on positiivseks eeskujuks. Välja tuleks jätta negatiivsed eeskujud nii palju kui võimalik ja samuti materjal, mis võib olla solvav mõnele inimrühmale.

I kooliastme rõhuasetused on “Mina ja meie” tasandil – oma Mina tundmaõppimisel, heade kommete omandamisel ja sellise klassikollektiivi kujundamisel, kus peetakse oluliseks õiglust, ausust, hoolivust, lubaduste pidamist ja demokraatlikku osalemist. Esimestel kooliaastatel on määrav roll väärtushoiakute teadlikul kujundamisel. Sellel vanuseastmel on õpilasele olulised eneseväärikuse arendamine (seostub toimetulekuga), teiste vaatenurgast asjade nägema õppimine, empaatia arendamine, lugupidamine teiste suhtes, osalemine otsustuste tegemise protsessis (nt klassi reeglite koostamine), heatahtlikkus. Juhatust ja tuge vajab laps ka ebaõnnestumistega toimetulekuks. Kollektiivi kujunemise seisukohast on olulised üksteise tundmaõppimine, hoolivus, tunnustamine, tänama õppimine ja kokkukuuluvustunde kujundamine. (Valk 2005: 3)

2. Leiutajateküla Lotte

„Leiutajateküla Lotte“ on 2006. aastal valminud täispikk animafilm, mille originaalkäsikirja autoriteks on Janno Põldma, Heiki Ernits ja Andrus Kivirähk. Hääli loevad peale Evelin Pang, Andero Ermel, Peeter Oja, Lembit Ulfsak, Marko Matvere, Ain Lutsep, Aarne Üksküla jpt. Filmi originaalmuusika loojaks on Sven Grünberg. Lotte näol on tegemist Eesti suurima multifilmiprojektiga, mis läks maksma 32 miljonit.

Film on mõeldud nii lastele kui ka täiskasvanutele - tsitaadid ja parafraasid Eesti kontekstist, pildi ja teksti mitmetähenduslikkus (Koppel 2006). Näitena toob Koppel ära kass Mati seiklused, kus jutt räägib üht ja pilt natuke teist. „Lotte-maailma näol on tegemist täiskasvanute maailma lihtsustatud mudeliga“ (Hiimäe 2006).

2.1 Lühitutvustus

Film räägib koeraplika Lotte seiklustest koos oma kassist sõbra Brunoga. Ühel ööl, päev enne leiutiste võistlust, ilmub külla raamatuga reisinud jaapani mesilane Susumu. Koos Susumuga tuleb ka "judo", mille õppimisest kõik külaelanikud kasu saavad. Lõpuks, kui raadiost kuulatakse, et Jaapanis toimuvad judovõistlused, otsustavad Bruno ja Lotte kohale minna. Nendega ühineb jänesepoiss Albert ja treenerirolli kehastav Susumu.

Igal aastal korraldavad külaelanikud leiutiste võistluse. Üks kuulsamaid leiutajaid on Lotte isa Oskar, kelle põhikonkurendiks on jänes Adalbert. Viimase suurim soov on saada kuulsaimaks leiutajaks, nii et kõik teda kiidaksid.

2.2 Ajalugu

Leiutajateküla asub kusagil Euroopas, suure mere ääres. Külas on au sees erinevate majapidamises kasulike masinate leiutamine. Filmist selgub, et külas on leiutamise

tegeldud juba aastasadu – kõigepealt leiutati majad, siis korstnad jne. Nüüd on uuemateks leiutisteks raadio, triikiv pesumasin jne.

2.3 Tegelased

Koerte perekond

Lotte on avatud, abivalmis, lõbus, õpihimuline, ettevõtlik ja energiline koeratüdruk, kelle igapäevaseks tegevuseks on uute asjade õppimine ja sõpradega mängimine. Oma eesmärgi aitab tal saavutada sihikindlus ja püsivus. Lotte lähimaks suhtluspartneriks on kass Bruno, keda koerapreili tihti innustab ja toetab.

Lotte armastab oma perekonda (ema Anna ja isa Oskar) ja maad ning teeb kõik, et neil hästi läheks. Nii aitab ta igal vajamineval hetkel oma vanemaid.

Lotte isa Oskar on Leiutajateküla kuulsaim leiutaja. Ta on tasakaalukas, rahulik ja nutikas. Viimane väljendub eriti selgelt uute masinate väljamõtlemises ja ideede teostamises. Oskari lähimaks suhtluspartneriks on tema tütar Lotte, kellest ta väga hoolib, keda austab ja armastab. Koeraisa elab põhimõtte järgi „*Midagi ei tule siin maailmas niisama. Tasuta hammasrattaid pole olemas*“.

Koerte perekonnaliige on veel ema Anna, kelle põhiülesandeks on kodutööd. Ta on hooliv ja mõistev nii Oskari kui ka Lotte suhtes - perekonnaliikmete tegevusi tolereeriv.

Kasside perekond

Kassipoeg Bruno elab koos oma ema Paulaga. Iseloomult on ta vaoshoitum ja kõhklevam kui Lotte. Temas on võrdselt iseloomujooni korda armastavast muusikalembelisest emast ja sportlikust isast Matist.

Kuna Bruno vasaraheitjast isa lendas rekordkatsel koos vasaraga minema, üritab Bruno ema pojast kuulsat muusikut kasvatada, hoides teda sel kombel eemal

spordist. Nii on Bruno ema Paula kordaarmastav, muretsev ja hooliv. Tema põhiliseks ülesandeks on hoida poega spordi eest ja innustada teda akordionimängus.

Jäneste perekond

Jäneste perekonnas on kolm liiget - ema Sophie, isa Adalbert ja jänesepoeg Albert. Albert elab sügavalt üle oma isa ebaõnnestumisi leiutustegevuses ja hoiab seepärast eakaaslastest eemale. Samas peitub tema endassetõmbumise taga soov saada kellegi sõbraks.

Adalbert on aga edev, ekstravertne ja suurejooneline. Tema põhieesmärgiks on leiutajatevõistluse võitmine ning selleks on ta valmis kasutama isegi ebaausaid võtteid – Oskari leiutiste kopeerimine. Suuresti kasutab Adalbert oma leiutistes ka oma naist Sophiet, kes on pigem allaheitlik, leplik ja pere heaolu eest hoolt kandev naine. Joonisfilmis kõlav lause „*Naine pole ori!*“ käib just Sophie kohta.

Sigade perekond

Sigade perekonnas on viis liiget: ema Helmi, isa ja kolm põrsast. Selles perekonnas on domineerivaks pooleks just Helmi. Kuigi isa veedab palju aega lastega mängides, on naine see, kelle õlul langeb vastutus ja kes oma nelja „sõpra“ kasvatada üritab. Siiski on filmis näha, et leiutajatevõistlusel oli kogu (muidu ulakas) perekond koos ja aitas ema lennumasinat demonstreerida.

Rebaste perekond

Rebaste perekond koosneb Giovannist ja ta naisest Juliast. Lapsi neil ei ole. Nii jääb Giovannil aega uute leiutiste kallal töötamiseks ning naisel kodutöödeks ja mehega koosolemiseks. Antud perekonnas on samuti näha, kuidas üksteise heaolu eest hoolt kantakse ja isegi kui välja ei näidata, siis teineteise ideid toetatakse. Selle perekonna puhul on püütud sisse tuua itaallaslikult ekstravertsed ja temperamentsed iseloomujooned.

Mutid

Leiutajatekülas elavad veel kaks mutti James ja John, kes mõlemad on väga tasakaalukad, rahulikud ja härrasmehelikud loomad, kes peavad au sees perekonnaväärtusi. Nende täpsusest ja pedantsusest annab mõista järgnev dialoog: „James, kas sa tead, mis täna hommikul juhtus? Postimees hilines terve minuti!“. „Ennekuulmatu!“

Külas elab veel rännukoer Klaus, kärbes Jaak, dalmaatsiakoerad Bruno, Benno ja Bernhardt jne.

2.4 Representatsioon

Antud peatükk on oluline, et paremini mõista „Leiutajateküla Lotte“ positsiooni ühiskonnas. Järgnevalt on välja toodud hinnangulised tsitaadid ja refereeringud antud joonisfilmi kohta.

Tegelased:

“Lotte on tüdruk-koer, kelles peituvad parimad tüdrukute ja poiste omadused,” ütleb üks filmi režissööridest Janno Põldma. “Lotte mitmekülgsus on tema potentsiaal – ta võib palju saavutada, kui saab mingi suuna või sihi.” Heiki Ernitsa sõnul on Lotte mõnus inimtüüp, kes me kõik tahaksime olla: “Saavutaks kõike, oleks lõbus ja tore.” (Pärn 2006)

„Kuna ma kunagi suureks ei kasva, siis on palju asju, millest ma aru ei saa ja mida keegi mulle veel ära seletanud pole. Näiteks, olid mingid välismaa onud ja tädid, kes hoiatasid mu loojaid, et kui emps kogu aeg pliidi ääres küpsetab või õues peenraid rohib, siis ei anna nemad filmi tegemiseks raha. Et neile ei meeldi, kui sookollid, ei, hoopis soorollid on ebavõrdsed,“ (Kivirähk Tõnson 2006 kaudu).

„Alberti isa Adalbert on eriline ihnuskoi ja epukott. No aga talle tuleb andeks anda. Tema eluunistus on võita Leiutajateküla iga-aastaselt väljanäitusel peaaauhind, aga

tal nupp ei noki nii hästi kui minu isal või kärbse Jaagul või kas või onu Klausil, “
(Kivirähk Kindel 2006 kaudu).

„Peategelane – koertüdruk Lotte, kellele on hääle andnud Evelin Pang – jõuab ühe tunni ja 20 minutit kestva filmi jooksul õppida selgeks dzŹudo, käia ära Jaapanis ning mõelda kõikvõimalikele asjadele, näiteks varvastega vilistamisele. Ning tema kõrval elutsevad vähemalt sama fantaasiaküllased tegelased inglaslikest muti-džentelmenidest (Aarne Üksküla ja Peeter Tammearu) orientaalse mesilase Susumu ja tagasihoidliku jänese Albertini. Kui võrrelda “Leiutajateküla Lotte” dublaazŹ mõne Hollywoodi filmi eestindamisega, siis saab kiiresti selgeks, millise eelise annab näitlejale eestikeelne originaalmaterjal.” (Feldmanis 2006)

Vägivald; vägivallatus:

„Lotte filmides ei ole, et keegi jookseb vastu seina lapikuks, kellegile torgatakse pomm tagumikku või keedetakse supiks. Põnevus tuleb teisiti, just need karaterid ja olukordade koomikatega,” (Kivirähk Kindlam 2006 kaudu).

„Leiutajateküla elu pole probleemivaba ilutsemine, muredele viidatakse, kuid valitsevas optimistlikus meeleolus ei tähtsustata neid üle. Elu kulgeb lihtsalt ja ladusalt ning mured lahenevad enne, kui need suureks jõuavad paisuda. Pärast järjekordset läbikukkumist lohutab kannatlik jäneseema oma abikaasat: “Ei läinud kõik nii, mis seal ikka. Mina armastan sind ikka.” (Hiemäe 2006).

«Vägivalla vältimine oli üks meie kontseptsiooni osa, teadlikult võetud hoiak. See oli mingis mõttes väljakutse – kuidas teha nii, et ka halb oleks hea,» kõnelesid mehed toona. Ja mitte hambutult hea, vaid eriliselt ja olemuslikult hea (Zavatski 2006).

Täiskasvanu jaoks pakub lõbu vaadata filmirahva pisikesi muresid, mis natuke meenutavad samu probleeme, millega päriselus iga päev kokku puututakse. Kass Bruno ema on näiteks vaene üksikema, kes koob roosasid sokke ja vaatab perepilte, pisar silmanurgas. Jäneseonu Otto on invaliid, tal on puust kõrvad. „Pehmelt

puudutatakse filmis ka perevägivalle teemat: jäneseisa Adalbert on käpardist leiutaja, kelle hullud ideed jäneseema vaguralt välja peab kannatama. Adalbert leiutab masina, mis lõikab porgandid kaunisteks kujunditeks, kui aga välja tuleb, et mootori asemel istub puust kastis jäneseema ja laseb noal kibekiirelt käia, siis mõistetakse see küllarahva poolt hukka.“ (Hiemäe 2006)

Koppel (2006) mõistab, miks Euroopa naisõiguslased Põldmale ja Ernitsale võistluse konteksti osas etteheiteid tegid. Tema sõnul esindab jänes Adalbert kõige puhtakujulisemat maarjamaist *macho*-mentaliteeti.

Üldine:

„Võistlus toob naeratuse iga eestlase näole. Võistleme ju meelsasti tööl, koolis, murumängudel, liikluses, naabrimehega – igal pool. Kellestki peab ju parem olema“ (Koppel 2006).

„Armsad loomad käituvad filmis nii, nagu peaksid päriselus käituma head inimesed.“ (Haav 2006).

„Tegemist on tõelise leiutajatekülaga, kus kõik kiiksud ja seiklused on päris ega jäta kohta fantaasia- ja pärismaailma eristusele, mida mängufilmid tihti kasutavad, võttes vaatajalt võimaluse piirideta kujutlusrajale rändama minna.“ (Feldmanis 2006)

3. Metoodika

Töö empiiriline osa põhineb filmi ja inimeseõpetuse ainekava võrdlusel eesmärgiga kasutada "Leiutajateküla Lotte" erinevaid episoode I kooliastme inimeseõpetuse tundides õppematerjalina. Kuna antud teemat varem sellise nurga alt käsitletud ei ole, on suuresti tegemist eksperimendiga.

Õppematerjalide väljatöötamiseks kasutan abina nii sotsiaalsete oskuste tunnuseid, (Saat & Kanter 2009):

- positiivne suhtumine eakaaslastesse,
- koostööoskused nii eakaaslaste kui täiskasvanutega,
- enesejuhtimine ja enesekehtestamine,
- piirangute ja normide aktsepteerimine

Kui ka riikliku õppekava tööversioonis (2009) välja toodud taotletavaid õpitulemusi:

- teab oma kohustusi peres.
- selgitab lähemaid sugulussuhteid.
- kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus.
- kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas aidata ja abistada pereliikmeid kodustes töödes.

Neid ja moraalseid ning sotsiaalseid väärtusi arvesse võttes, otsis töö autor välja just need episoodid, mis sisaldaksid vastutust, solidaarsust, positiivset suhtumist eakaaslastesse ja oma kohustuste mõistmist.

3.1 Õppemeetodid

Tulemusliku õppe võtmesõna on plaanitud tund. See eeldab, et õpetaja sõnastab konkreetsed eesmärgid ja ülesanded, mida tunniga tahetakse saavutada. Õpetaja annab täpsed tööjuhendid ning kasutab õppevara, mis on enne tunni kordaminekuks valmis pandud. Õpilaste tegevust aitavad Kärneri (2003: 27) sõnul juhtida järgmised õpetamisstrateegiad:

- Tuleb jõuda mõistete tähenduseni;
- Arendada mõistet antonüümi ja sünonüümide kaudu;
- Uurida, mis emotsioonid tekivad inimesel eri situatsioonides;
- Püüda teha järeldusi ja üldistusi võrdluse alusel oma mõttetegevust arendades;
- Inimestevaheliste probleemide lahendamisel rõhuda asjaolule, et kõik inimesed on erinevad ning erinevuste suhtes tuleb olla salliv; sallivus tähendabki eeskätt teistsugususe tunnustamist;
- Üldistuste ja kokkuvõtete tegemine annab ka õpetajale võimaluse saada tagasisidet oma tööstiili otstarbekuse või muutmise vajaduse kohta;
- Väärtusi analüüsides selgub, mida lapsed kõige rohkem väärtustavad.

Kärneri sõnul tuleb inimeseõpetuse tundides rakendada rohkem aktiivõppemeetodit. Aktiivõppemeetodid aitavad õpilasel jõuda aine sisuni sellisel viisil, mis on talle huvitav, paremini mõistetav ja kergemini omandatav. Nende meetodite rakendamise põhimõte on kaasata õpilasi õppesse.

Üheks õppemeetodi kasutusvõimaluseks on videote ja filmide vaatamine. Neid kasutades peab õpetaja tegema teemasse sissejuhatuse, selgitama olulisemat ja pöörama tähelepanu õppefilmis näidatavale. Kärneri (2003) järgi peaks tunni lõpul teema kokku võtma, arvestades järgmisi küsimusi.

- Mida õpetlikku oli nähtud filmis?
- Kes olid peamised tegelaskujud?
- Milles seisnes probleemi olemus? Selle sõnastamine.
- Mida uut saadi filmist teada?
- Mis oli ebaoluline, naeruväärne või rumal?
- Miks kiputakse alahindama antud probleemi tõsidust?

Autor esitab järgnevalt oma nägemuse sellest, kuidas animafilmi “Leiutajateküla Lotte” mõningaid episoode on võimalik siduda I kooliastme inimeseõpetuse õppesisuga, toetudes osaliselt Kärneri soovitustele videolõikude kasutamiseks, osalt varem esitatud teoreetilistele lähtekohtadele.

4. Rakendused

Siin on välja toodud erinevad episoodid, mida õpetajad saaksid koolitunnis näitlikustava materjalina kasutada. Teemad, mille kohta autor stseene välja tõi, on valitud vastavalt sotsiaalsete oskuste tunnustele, RÕKis esinevate taodeldavate õpitulemustele ja väärtuskasvatuse tunnustele.

Inimeseõpetuse üheks eesmärgiks on kujundada õpilaste väärtusi. Nendeks on näiteks vabadus, demokraatia, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutus, rahvuslus, emakeel, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, sooline võrdõiguslikkus.

Eelnevat arvestades leidis töö autor, et käsitleda tuleks just neid teemasid: vastutus, solidaarsus ja positiivne suhtumine eakaaslastesse,

Episoodi nimi: Ärme emale ütle!

Episoodi pikkus: 1:14 minutit

Episoodi algusaeg DVD-l, episoodi nr: 32:00, episood nr. 6

Transkriptsioon:

Lotte: "Lähme homme koos Susumu juurde. Las ta näitab uuesti."

Bruno: "Ma ei saa. Ema hakkab alati nutma, kui ma sporti teen."

Lotte: "Me teeme nii, et su ema ei saa midagi teada. Tead, ma kaevan maa-aluse salakäigu."

Bruno: "Või tuled hoopis korstnast nagu päkapikk."

Naeravad.

Lotte: "Ära muretse, küll ma homseks midagi välja mõtlen."

Sõbrad lähevad lahku.

Episoodi kirjeldus:

Lotte on just Brunole näidanud, kuidas judo käib ja tahab, et viimane ka selle Susumu käe all selgeks saaks. Antud episoodis tekib väärtuste pörkumine – ühest

küljest kassipoeg Bruno teab, et peab kuulama ema sõna (kes keelab spordiga tegelemist) ja olema aus, teisalt tunneb Bruno vastutust ka Lotte ees, kes temaga koos seda spordiala õppida tahab.

See lõik sai valitud, sest sisaldab endas erinevaid väärtusi ning nende pörkumist. Kuigi täispikas joonisfilmis on veel episoode, kus tulevad välja vastutus, solidaarsus ja positiivne suhtumine eakaaslastesse, on antud minutitel (32:00 – 33:15) see kõige paremini esitatud. Lisaks sotsiaalsetele väärtustele on käesolevas episoodis esindatud ka moraalsed väärtused, milleks on ausus, hoolivus, õiglus ja lugupidamine enda ning teiste vastu.

Antud episoodi jälgides tuleks samuti suurt rõhku pöörata näoilmetele ja mitteverbaalsele osale. Nendest võiksid õpilased õppida erinevate emotsioonide esitamist ja leida koos õpetajaga põhjuse, mis need esile kutsusid.

Näoilme	Lotte	Bruno
Suunurgad allapoole, silmad poolkinni, pea norus		Tüdinud näoilme väljendab soovi mitte enam antud tegevusega (Bruno puhul akordionimäng) tegeleda.
Suured silmad		Suured silmad väljendavad Bruno puhul üllatust ja arusaamatust, mida Lotte talle täpselt näidata üritab.
Naerul suu	Rõõmus nägu Lottel väljendab entusiasmi ja huvi judo vastu.	
Suunurgad allapoole, silmad maas ja õnnetud		Bruno puhul väljendab kurb nägu tüdimust ja teadmist, et ta ei või tegeleda kõigega, millega tahaks.

Seos RÕKi teemadega:

Antud episoodi näitlikustava materjalina kasutades on võimalik taotleda järgmised inimeseõpetuse ainekavas olevad õpitulemused:

- Hindab ning väärtustab ennast ja teisi.
Näide episoodist: Bruno väärtustab ennast ja oma soovi judoga tegeleda, kuid samas väärtustab ta ema nõudmisi ja soove (et poeg tegeleks hoopis muusikaga).
- Tunneb ära oma tunded ja mõistab erinevaid viise nende väljendamiseks.
Näide episoodist: Lotte on põnevil uue spordiala õppimise üle ja näitab seda Brunole. Põnevust ja entusiasmi väljendab ka see, et ta judovõtet korduvalt proovib ja ise selle õnnestumise üle rõõmu tunneb.
Bruno saab aru, et ta on sunnitud akordionit harjutama ja tema näoilmele võib välja lugeda, et seda tehakse kohustusest.
- Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet.
Näide episoodist: Bruno teab, et ei tohiks spordiga tegeleda – vastutustunne. Lotte näitab üles aga hoolivust, mõeldes välja viise, kuidas Bruno enda tegemistesse kaasata.
- Teab, kuidas hoida füüsilist ja vaimset tervist ning väärtustab seda.
Näide episoodist: Lotte on elevil, sest on õppinud uue spordiala, mis hoiab füüsilist tervist. Vaimse tervise väärtustamise kohapealt on heaks näiteks Bruno, kes õpib muusikainstrumenti.

Soovitusi episoodi kasutamiseks tunnis:

Juhul, kui kasutada episoodi tähenduse mõistmise faasis, siis ettepanekud tegevusteks pärast videolõigu vaatamist:

- suuline küsitlus ja arutlus episoodi põhjal (Kes olid peamised tegelaskujud? Milles seisnes probleemi olemus? Miks Bruno oli õnnetu? Kas Bruno peaks salaja spordiga tegelema? Mis võib juhtuda, kui Bruno emale valetab?)
- vestlus episoodis olnud emotsioonide üle ja nende tekke põhjustest (Õpetaja võib paluda lastel rääkida, mis neid õnnelikuks või õnnetuks teeb. Lisaks küsida võimalusi selleks, et Bruno õnnelik oleks ja ei peaks emale valetama. Lasta lastel jutustada, kas neil on kodus sarnaseid situatsioone olnud ja kuidas nad on siis käitunud.)

Refleksiooni faasis võimalused lasta õpilastel antud situatsioon ise läbi mängida ja leida võimalikke erinevaid lahendusi (tagajärgi); võimalus lasta õpilastel joonistada erinevaid emotsioone, mida antud videolõigus nägid (kurbus, rõõm, uudishimu jne); antud episoodi ümberjutustamine jne.

Väärtused episoodis: Põrkuvateks väärtusteks antud episoodis on ausus ja vabadus (moraalne väärtus vs sotsiaalne väärtus).

Tunnikonspekt

(üks võimalikest variantidest antud episoodi kasutamiseks):

	Aeg	Tegevus	Õpetaja teeb	Õpilane teeb
Evokatsioon	6min	Kummutimäng	Joonistab tahvlile kummuti, kus on peidus mõisted, mida vastava „Leiutajateküla Lotte“ episoodi puhul teadma peaks. Näiteks judo, sõprus, sport jne. Seletab neid mõisteid ja õpilane püüab arvata	Arvab mõisteid. Võib vastata vaid siis kui on selleks loa saanud. Õigesti vastamise eest saab kiita.
	5min	Tutvustus	Õpetaja juhatab episoodi sisse, rääkides lühidalt valetamisest, üksteisega arvestamisest ja kohustest peres.	Õpilane kuulab
Tähenduse mõistmine	2min	Video vaatamine	Õpetaja otsib videost õige koha. (32:00 – 33:15)	Jälgib videot
	10min	Vestlus nähtu põhjal	Aitab õpilasi, esitades neile küsimusi: Kes olid tegelased, milles seisnes probleemi olemus, aidata õpilastel	Vastavad küsimustele ühekaupa

			selgusele jõuda, millised emotsioonid neil tekkisid.	
	2min	Sama episoodi kordusvaatamine	Pärast arutlust näitab õpetaja sama episoodi uuesti, et õpilased seda uue pilguga vaadata saaksid.	Vaatavad videot tähelepanelikumalt
Refleksioon	6min	Vestlus	Küsib, kuidas õpilased käituksid sellises olukorras? Kas kuulaksid ema sõna või tegeleksid spordiga ja miks. Aitab õpilastel selgusele jõuda	Räägivad, mida nad sellest olukorrast õppisid ja kuidas oleksid ise käitunud.
	Tunni lõpuni	Paaritöö	Vastab tekkida võivatele küsimustele. Käib klassis ringi ja kuulab, mida õpilased arutavad.	Arutatakse pinginaabriga, mis võiks saada Lottest ja Brunost edasi – kuidas antud teema lõppeb.

Episoodi nimi: Kas Bruno ema lubab ujuda?

Episoodi pikkus: 1:45 minutit

Episoodi algusaeg DVD-l, episoodi nr: 07:00, episoodi nr. 2

Transkriptsioon:

Lotte: “Hakkame vettehüppeid harjutama.”

Bruno: “Kas see ei ole mitte sport? Mina ei tohi sporti teha.”

Lotte: “No ja siis? Aga äkki juhtub sinuga õnnetus? Näiteks komistad ja kukud kogemata vette. Tsss...”

Bruno: “Mis on?”

Lotte: “Õnnetus tuleb.”

Bruno: “Mina ei kuule küll midagi.”

Lotte: “Loomulikult, õnnetus ei hüüa tules.”

Hüppavad vette.

Bruno: “Ma unustasin ära, ma ei tohi ju ujuda. Ujumine on ka sport.”

Lotte: “Ära siis uju, las lained kannavad sind ise randa.”

Episoodi kirjeldus:

Lotte ja Bruno veedavad veekogu ääres ühiselt aega. Vaatavad pilvi ja unistavad erinevatest leiutistest, mida tulevikus välja mõelda võiks. Järsku tekib Lottel tahtmine vette minna ning ta teeb ettepaneku vettehüpete harjutamiseks (sotsiaalne väärtus – koostöö). Selle koha peal tekib Brunol dilemma ehk väärtuste konflikt, kas vettehüpped ei ole mitte sport, millega ta ema on tal keelanud tegeleda. Koeratüdruk Lotte aga püüab Brunot veenda, et vette saab hüpata ka nii, et see spordina ei kvalifitseeruks ja kasutab selleks leidlikkust – Bruno ei pea ise ujuma, vaid võib lasta lainetel end randa kanda.

Hästi on antud episoodis ära kasutatud ka vanasõna „Õnnetus ei hüüa tulles,“ mille omapoolset tõlgendamist Lotte kassipoja veenmiseks kasutab.

Antud episoodist saab välja tuua kõige täpsemalt piirangute ja normide aktsepteerimisega, samuti veenmisoskus ja kompromissi leidmise oskus. Lotte veenab Brunot, et ujuda saab ka nii, et see sport ei oleks ja Bruno end ema ees süüdi ei tunneks.

Selles lõigus ilmneb jälle probleem, mil keeld sportida teeb Bruno õnnetuks. Põrkuvateks väärtusteks on ausus ja soov end füüsiliselt arendada. Ujumisega tegeledes peaks Bruno emale valetama.

Seos RÕKi teemadega:

See lõik aitab jõuda lähemale õpitulemustele, mis 2009a. Inimeseõpetuse tööversiooni andmeil 3.klassi lõpetaja saavutanud on:

- Teab, kuidas hoida füüsilist ja vaimset tervist ning väärtustab seda.
Näide episoodist: Lotte tahab tegeleda spordiga ja väärtustab seda.

- Tunneb ära oma tunded ja mõistab erinevaid viise nende väljendamiseks.
Näide episoodist: Bruno on murelik ja väljendab seda küsimustega „Kas vettehüpped pole mitte sport?“ Kassipoeg on segaduses, sest teab, et ema ei luba spordiga tegeleda.

Valitud episood õpetab aktsepteerima reegleid ja piiranguid, oskust alluda ja juhtida, oskust vaba aega mõistlikult kasutada ja olla initsiatiivikas. Saati ja Helveti (2009: 4) sõnul on need üks osa hästiarenenud sotsiaalsete oskustega laste oskustest.

Väärtused episoodis: ausus, koostööoskused, veenmisoskus, vastutus.

Soovitusi episoodi kasutamiseks tunnis:

Antud episoodi soovitan kasutada tunni tähenduse mõistmise faasis. Episoodile võiks eelneda õpetajapoolne lühiloeng ja sissejuhatus teemasse tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport.

Õpilaste tähelepanu koondav harjutus; I kooliastme puhul võiks tundi alustada mõne väikese mõistatuse või mänguga, et äratada õpilastes huvi edasise tunni vastu.

Enne episoodi vaatamist võiks õpetaja anda vihjeid, mida tähele panna ja mida jälgida; milline on taust ja keskkond.

Episoodi nimi: Lotte täidab ema palve

Episoodi pikkus: 1min

Episoodi algusaeg DVD-l, episoodi nr: 09:40, episood nr. 2

Transkriptsioon:

Anna: “Lotte, palun vii isale söök kuuri.”

Lotte: “Teeme võidu.”

Lotte ja Bruno: “Üks, kaks, korraga...”

Lotte: “Essa.”

Bruno: “Tessa.”

Anna: "See homne võistlus ajab ta ikka päris segaseks. Enam ei ole aega sööma ka tulla. Ja ütle kindlasti, et ta ei kugistaks."

Lotte ja Bruno astuvad koos toiduga uksest välja.

Bruno: "Ma pean minema. Ema juba kindlasti ootab."

Lotte: "Homme näitusel näeme."

Lotte jookseb toiduga isa kuuri.

Lotte: "Paps, ema saatis süüa. Kus sa oled? Ema palus öelda, et sa ei kugistaks."

Oskar: "Misasja te mind õpetate. Olge õnnelikud, et ma üldse söön. Mul ei ole põrmugi aega. Pean oma masinat siin putitama."

Lotte: "Sa võidad homme nagunii. Sa oled ju parim leiutaja meie külas."

Oskar: "Midagi ei tule siin maailmas niisama. Tasuta hammasrattaid pole olemas."

Episoodi kirjeldus:

Lotte kui lapse kohuseks on oma vanemate aitamine. Vanemad arvestavad sellega, et ei anna koeratüdrukule tema ea kohta ülejõu käivaid ülesandeid. Nii palub ema Anna isale toitu kuuri viia – ema hoolitseb selle eest, et pere saaks söönuks. Lotte abistab ema, sest viimane on teda ilusasti palunud. Isa aga teab oma kohustusi, milleks on leiutamine, et külaelanike elu kergemaks teha.

Antud lõik oleks lastele heaks eeskujuks just seetõttu, et näitab kohustuste täitmist positiivses valguses. Ka vanemate abistamisesse ja perekondlikesse ülesannetesse on võimalik sisse viia mänguline element ja nii muuta antud olukord enda jaoks meeldivaks. Tööd kodus ei pea olema lapse jaoks ülejõu käivad ega ebameeldivad.

Seos RÕKi teemadega:

Järgnevaid episoodi koos õpetajaga vaadates ja läbi arutades võiksid lapsed võtta Lottest eeskju, kuidas kohustusi nautida ja neid mängleva kergusega täita. Õpetaja võib nendest lõikudest leida viise, kuidas näitlikustada järgnevaid taodeldavaid õpitulemusi:

- Oskab planeerida oma aega ja tegevusi.

Näide episoodist: Lotte teab, et vanemate aitamine ei keela tal hiljem tegeleda ka teiste tegevustega. Oskus aega planeerida annab võimaluse pärast kohustuse täitmist edasi mängida.

- Teab põhilisi käitumisreegleid ja arvestab nendega.

Näide episoodist: Lotte tunneb viisakusreegleid: abistab ema, kui viimane seda soovib, ei vaidle vastu. Samuti teab Bruno, et ema teda kodus juba ootab, ning arvestab sellega.

- Oskab suhelda ja käituda teistega arvestavalt.

Näide episoodist: Lotte suhtleb viisakalt nii ema kui ka isaga.

Lotte ema Anna arvestab sellega, et isal ei ole aega leiutamise kõrvalt sööma tulla ning seepärast saadab talle toidu Lottega.

- Teab, mis on lapse õigused, kohustused ja vastutustunne.

Näide episoodist: Lotte on vastutustundlik ja täidab ema soovi kohe, kui see on esitatud.

Väärtused episoodis: hoolivus, vastutus, sooline võrdõiguslikkus (hoolimata sellest, kas Lotte oleks poiss või tüdruk, aitaks ta vanemaid ikkagi samades ülesannetes).

Soovitusi episoodi kasutamiseks tunnis:

Episoodi on soovituslik kasutada evokatsioonifaasis. Sellele saab järgneda arutelu nähtu põhjal ning vestlus, milliseid kodutöid õpilased ise teevad ja kuidas vanemaid aidata.

Samuti saab episoodist nõ õppust, kuidas koduseid ülesandeid mänguga võtta, nii et need ei tunduks tüütu kohustuse või ainult vanemate käsuna. Koos õpetajaga saavad lapsed välja mõelda erinevaid mängulisi lähenemisi kodutöödele.

Episoodile võib järgneda ka joonistusülesanne, milles õpilased panevad paberile erinevaid kodutöid.

5. Järeldused ja diskussioon

Massimeedia kaudu kujundatakse muusikamaitset ja riietumisstiil, veendumusi ja suhtumist elusse ja ühiskonda. Massimeedia õpetab, millist käitumist oodatakse teatud staatustes ja (soo)rollides. Sageli on need rollid stereotüüpsed ning seega I kooliastme õpilaste jaoks ebaadekvaatsed ning nõuavad vanemate selgitusi ja nende üle arutamist.

Kolm aastat tagasi (2006), saatsid haridusministeerium ja Eesti Filmi sihtasutus oma ühise projekti käigus koolidele eesti filme, mis toetaksid õpilaste kujunemist ja aitaksid õpetajal elavdada õppetööd. Samuti oli/on projekti sihiks parandada laste ligipääsu eesti filmidele ning vähendada ebavõrdsust maa- ja linnalaste filmivaatamise võimalustes (Mell 2006). Ometi ei antud õpetajatele täpsemaid juhiseid ega nõuandeid, kuidas siduda filme õppekavadega.

Töö autor leiab aga, et juhised on tähtsad, sest korraga tuleb arvestada mitmete asjaoludega: I kooliastme õpilased eristavad emotsioone, käitumist ja tundeid välise oleku (sh näoilmed) järgi. Lapsed ei suuda end lihtsalt asetada teise inimese olukorda ja seega ei mõista nähtut ehk nii, nagu see vastava meediumi puhul eesmärgiks seatud on. Siinkohal ongi suur roll vanematel ja ka koolil, kes aitaksid õpilasel mõista ja analüüsida erinevaid situatsioone ja käitumismudeleid.

Lastepsühholoog Kadi Liik (1997, Arujärv 1997 kaudu) väidab, et kuni algkooli alguseni õpib laps põhiliselt visuaalse mälu ehk jäljendamise kaudu, mis tõestab omakorda jäljendamist leidvate olukordade analüüsimise tähtsust.

Rakendused

Antud bakalaureusetöö rakenduste osas on välja toodud kolm erinevat episoodi joonisfilmist „Leiutajateküla Lotte“. Lisaks episoodi kirjeldamisele tõi autor välja episoodi kestvuse, transkriptsiooni, seose RÕKiga ning soovitustega, kuidas neid

praktilises õppetöös kasutada. Autor tõi välja ka ühe näitlikustava tunnikonspekti episoodi „Ärme emale ütle!“ kohta.

Kuna Huesman (Hanson 2007 kaudu) väitab, et lapsed säilitavad uue informatsiooni ainult siis, kui see on integreeritud läbi kodeerimisprotsessi (mille täpne kirjeldus on ära toodud kognitiivse skripti teooria peatüki all), siis on oluline, et laps osaleks ise antud situatsioonis. Sellest jäeldub taaskord, et joonisfilmi vaatamise puhul on oluline õpetajapoolne juhendamine ja soovitud olukorra läbiarutamiseks ja – mängimiseks. Samuti on juhendaja ülesanne aidata lastel eristada fantaasiat reaalsusest, sest fantaasiad, mida lapsed ei suuda alati reaalsusest eristada, võivad anda nende hirmudele kuju ja negatiivset tagasisidet. (vt. ptk. 1.4)

Üha tihemini toonitavad ka kõige skeptilisemad uurijad, et ohtlik pole mitte see, kui 13-aastased lapsed vaatavad «Natural Born Killersit», vaid pigem see, kui alla 9-aastased lapsed kallatakse üle vägivaldsete multikatega. Ohtlikuks nimetatakse peamiselt asjaolu, et kuni 8.-9. eluaastani on lapsel raskusi reaalsuse ja fantaasia eristamisega. (Arujärvi 1997)

Joonisfilm „Leiutajateküla Lotte“ on täis erinevaid sotsiaalseid oskusi käsitlevaid olukordi ja episoodide. Teooriaosast jäeldades, et sotsiaalsed oskused omandatakse jälgimise ja matkimise teel, indiviidi kohanedes keskkonnaga, kuid neid on võimalik õppida ka sihipärase harjutamise kaudu, annab jällegi tõestust sotsiaalsete oskuste teemade põhjaliku käsitlemise vajaduseks.

Episoodide kasutamise soovitude osas püüdis autor seega teoreetilist tausta tundes (kognitiivse skripti teooria ning sotsiaalsete oskuste õpetamise mudel) anda ideid tunnitöö hõlbustamiseks. Kindlasti on soovitatav tundi ettevalmistaval õpetajal arvestada teooria osas väljatoodud sotsiaalsete oskuste õpetamise mudelit, õpetamisstrateegiat ja tunni lõpul teema kokkuvõtteks soovitatud küsimusi.

Uurimuse nõrgad küljed

Filmi läbitöötades selgus, et ühte konkreetset stseeni on tegelikult väga raske valida. Erinevad sotsiaalsed oskused, väärtused ja inimeseõpetuses taotletavad õpitulemused on filmi läbivad ja nendest õppimiseks ning nende märkamiseks võiksid I kooliastme õpilased terve filmi koos juhendajaga läbi vaadata ja erinevaid olukordi analüüsida ning ise läbi mängida.

Kuna antud teemat varem sellise nurga alt käsitletud pole, on käesoleva bakalaureusetöö näol tegemist suuresti eksperimendiga. Seetõttu esines uurimuses ka nõrku külgi: neist suurimaks võib pidada töö autori kaugust I kooliastme õpilastest ning algklasside õppetööst.

Sellest tulenevalt kujunes algselt keeruliseks ühe kindla fookuse leidmine: kas käsitleda ainult inimeseõpetuse ainekavas kirjasolevaid taotletavaid õpitulemusi või lisada sinna sotsiaalsete oskuste tunnused ning väärtuskasvatus. Jaatava vastuse korral tuli need kolm olulist teemat mingil määral ühendada, et kirja panna konkreetsed episoodid ja nende kasutamise soovitusel.

Uurimuse perspektiivid

Antud teemat tuleks kindlasti edasi uurida ja käesolevas bakalaureusetöös väljatöötatud episoodide kasutamise võimalused ka praktiliselt läbi proovida. Sellisel juhul saaks kõige adekvaatsemalt hinnata praeguseks hetkeks väljatöötatud mudelite otstarbekust, positiivseid ja negatiivseid külgi. Kindlasti oleks hea koguda ka tagasisidet nii õpilastelt, vanematelt kui ka õpetajatelt. Selle kõige põhjal annaks edasiseks koostada skeeme ja/või näitlikustavaid materjale erinevate videomaterjalide käsitlemiseks koolitöös.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalareusetöö eesmärgiks oli uurida joonisfilmi „Leiutajateküla Lotte“ episoodide kasutamise võimalusi I kooliastme inimeseõpetuse tundides.

Suur osa töö mahust on pühendatud teoreetilisele osale, kus tuuakse välja sotsialiseerumise teooria, kirjeldatakse erinevaid soorolle, arutatakse laste võime üle reaalsuse ja fantaasia eristamisel ning antakse põhjalikum ülevaade inimeseõpetusest I kooliastmes. Viimase alla on lisatud ka sotsiaalsed oskused ja väärtuskasvatus, mis töö arenedes omandas rakenduste osas järjest suuremat tähtsust.

Töö autor uuris lähemalt ka modelleerimisel põhinevat õpetust, mis on uurimuste tulemustel osutunud väga tõhusaks. Töö teoreetilises osas väljatoodud sotsiaalsete oskuste õpetamise mudelist võiks õpetajatel praktilises koolitunnis suurt kasu olla.

Töö teine osa koosnes valitud joonisfilmi „Leiutajateküla Lotte“ täpsemal kirjeldusel. Et paremini mõista Lotte kohta ühiskonnas, on välja toodud ka representatsiooni alapeatükk. Sealt järeldub, et Lotte näol on tegemist suurepäraseid käitumismaneere omava tegelasega. Filmis on selgelt välja joonistatud erinevate iseloomujoontega tegelased, ning asetatud nad igapäevaelu situatsioonidesse, mille üle lapsed koos juhendajaga võiksid arutleda.

Meetodite osas otsis töö autor välja enimlevinud sotsiaalsete oskuste tunnused (Saat & Kanter 2009):

- positiivne suhtumine eakaaslastesse,
- koostööoskused nii eakaaslaste kui täiskasvanutega,
- enesejuhtimine ja enesekehtestamine,
- piirangute ja normide aktsepteerimine

Ja riikliku õppekava tööversioonis (2009) välja toodud taodeldavad õpitulemused.

- Teab oma kohustusi peres.
- Selgitab lähemaid sugulussuhteid.

- Kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus.
- Kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas aidata ja abistada pereliikmeid kodustes töödes.

Just neid ja sotsiaalseid ning moraalseid väärtusi arvesse võttes tõi töö autor välja kolm episoodi koos episoodi kestvuse, transkriptsiooni, episoodi kirjelduse, seose RÕKiga ning soovitustega, kuidas neid praktilises õppetöös kasutada. Autor tõi välja ka ühe näitlikustava tunnikonspekti episoodi „Ärme emale ütle!“ kohta.

Episoodide valimise ja õppetöös soovitude andmisel tundis töö autor, et puudu jäi isiklikust kogemusest töös väikelastega. Seesugune kogemus oleks võimaldanud ehk paremini valida stseene, mis õpilastele korda lähevad ning huvi pakuvad. Samuti oleks osanud sel juhul anda paremaid soovitusi õppealaseks tööks.

Peamiseks edasiseks eesmärgiks oleks praktiliselt töötavate õppematerjalide väljatöötamine I kooliastme inimeseõpetuse tundides.

Summary

The opportunities of using episodes from animated movie „Leiutajateküla Lotte“ in the lessons of social studies in primary school.

The aim of this bachelor's thesis was to analyze the animated movie „Leiutajateküla Lotte“ and study the usage of its episodes in the lessons of social studies in primary school.

The bulk of the workload was dedicated to theoretical materials where the theory of socialisation, description of different roles of male and female in modern society and discussion of child's capacity to distinguish between reality and fantasy were brought out. Furthermore, detailed overview of social studies in primary school is given. Also, social skills and value education, which in the course of the thesis became more important, are added in the last topic.

The author of the thesis also examined closely model based study, which supported by the research turned out to be very effective. The models provided in the theoretical part of the thesis could be helpful for the teachers in the social study lessons.

The second part of the thesis consists of the description of given animation, „Leiutajateküla Lotte“. To understand the main characters, Lotte's place in the society the representation subchapter was brought out. From there it concludes that in Lotte's case we have a character with splendid behaviour. In the animation, different characteristics are brought out by different characters and then placed in everyday situations.

In the methods chapter, the author of the thesis examined the most common social skills characteristics and the results which are set in the workprint of the curriculum.

Considering these chaprets, social and moral values the author of thesis brought out three episodes with the length, transcription, description, link to national curriculum and suggestions how to use them in the practical work. Author also gave an illustrative lessonsynopsis called „Lets not tell mum!“ („Ärme emale ütle!“). Presented instructions are derived from skills to destinguish between reality and fantasy, from principles of valueeducation and from the importance of social skills.

The author felt that she was missing the experience of working with children when choosing the episodes and giving suggestions. This kind of an experience would have given the better ability to choose the scenes which matter to the children and also be entertaining to them. In addition the author could have given better advice for the curriculum work.

The main future goal would be to work out the practical working materials for the lessons of social studies in primary school.

Kasutatud kirjandus

- Allaste, A-A. *Elustiilid ja väärtused*, URL (kasutatud mai 2009)
<http://209.85.129.132/search?q=cache:oqRpuZT06AIJ:www.eetika.ee/orb.aw/class%3Dfile/action%3Dpreview/id%3D455600/Elustiilid%2Bja%2Bv%25E4%25E4rtused.pdf+elustiil+ja+v%C3%A4%C3%A4rtused+sotsialiseerumine&cd=1&hl=et&ct=clnk&gl=ee>
- Arujärv, M.L. (1997). Musklilised multikad. *Luup*, 14. aprill, URL (kasutatud mai 2009) <http://luup.postimees.ee/luup/97/08/elu1.htm>
- Brickman, D. W et al (2007). Schema Theory. J.J. Arnett (toim.). *Encyclopedia of Children, Adolescents, and the Media. 2nd edition*. SAGE Publications, Inc., 733-734
- Feldmanis, A. (2006). „Leiutajateküla Lotte“ on oodatult armas ja soe. *Eesti Päevaleht*, 24. august, URL (kasutatud aprill 2009)
<http://www.epl.ee/artikkel/351930>
- Graff, M. (2005). Meedia mõju lapse psüühikale. *Õpetajate leht*, 9. detsember, URL (kasutatud aprill 2009)
<http://www.opleht.ee/Arhiiv/2005/09.12.05/aine/7.shtml>
- Haav, M. (2006). Kommentaar: Koerapreili seikleb ideaalmaastikul. *Sakala*, 6. september, URL (kasutatud aprill 2009)
<http://www.sakala.ajaleht.ee/060906/esileht/artiklid/5022589.php>
- Hanson, K. (2007). Cognitive Script Theory. J.J. Arnett (toim.). *Encyclopedia of Children, Adolescents, and the Media. 1st edition*. SAGE Publications, Inc., 185-186
https://www.oppekava.ee/ainekavad_sotsiaalsained
- *Inimeseõpetuse ainekava esimene tööversioon*. (2009). URL (kasutatud aprill 2009)

- *Inimeseõpetuse õppeprotsessi kirjeldus*. (2009). URL (kasutatud aprill 2009)
https://www.oppekava.ee/ainekavad_sotsiaalained
- Jakobson, K. (2007). Lotte loojad: Ei, seni pole miljonist juttugi! *Äripäev*, 18. detsember, URL (kasutatud aprill 2009)
http://www.ap3.ee/Default2.aspx?PaperArticle=1&code=3803/uud_uudidx_380302
- Kala, H. (2006). Eelõpetus – kohustus, võimalus, vajasus. *Õpetajate Leht*, 17. märts, URL (kasutatud aprill 2009)
<http://www.opleht.ee/Arhiiv/2006/17.03.06/aine/5.shtml>
- Kala, H. *Väärtuskasvatus...* URL (kasutatud mai 2009)
<http://www.ht.ut.ee/557053>
- Kalmus, V (2002). Soorollid ja kodanikukasvatus. V. Kalmus (toim.) *School Textbooks in the Field of Socialisation*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 45-54
- Kalmus, V. (2003). School Textbooks in the Field of Socialisation. V. Kalmus (toim.) *School Textbooks in the Field of Socialisation*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 7-45
- Kalmus, V. (2003). Soorollid ja kodanikukasvatus. V. Kalmus (toim.) *School Textbooks in the Field of Socialisation*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 45-52
- Kindlam, R. (2006). *1. septembril algas Eestis kool ja saabus Lotte*, URL (kasutatud aprill 2009)
<http://www.eesti.ca/index.php?op=article&articleid=14191>
- Koppel, A. (2006). Lotte üle kõige. *Sirp*, 8. september, URL (kasutatud aprill 2009)
http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=3795:lotte-le-kige&catid=4:film&Itemid=3&issue=3125
- Kõiv, S. (2008). Jüri Saar: kuritegevusega vara alustamine ennustab pikka karjääri. *Postimees*, 19. juuni, URL (kasutatud aprill 2009)
<http://www.postimees.ee/200608/esileht/arvamus/337545.php>

- Kängsepp, L. (2006) Eesti kalleim multifilm jõudis kinodesse. *Äripäev*, 1. september, URL (kasutatud aprill 2009)
http://www.ap3.ee/Default2.aspx?PaperArticle=1&code=3330/uud_uudidx_333001
- Kärner, S. (2003). Inimeseõpetuse metoodika. H. Peet (toim.) Inimeseõpetus. Tallinn: REKK trükikoda, 25-36
- *Lapsevanemad ei ole rahul*. URL (kasutatud aprill 2009)
<http://www.koolieelik.ee/ptintimine.php?id=1624>
- Laur, K.(2001). *Sotsiaalsete oskuste arendamise võimalikkusest klassitunnis*. Lõputöö. Tallinna Pedagoogikaülikooli Psühholoogiasakond
- Luisk, Ü. (2009). *Ajaloo ainekava tööversioon ootab õpetajatelt tagasisidet*, URL (kasutatud aprill 2009) <http://www.koolielu.ee/pages.php/0710,22648>
- Mell, T. (2006). Koolid saavad õppetööks eesti filme. *ERR uudised*, 28. september, URL (kasutatud mai 2009)
<http://uudised.err.ee/index.php?0569114>
- Mikk, J. (2002). *Soorollid õppekirjanduses*. Tartu Ülikooli Pedagoogika osakond väljaanne, 2002 (nr 12): 3
- Mikk, J. (2009) *Väärtuskasvatus õppekirjanduses ja õppekavades*, URL (kasutatud mai 2009)
<http://www.eetika.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=546538/V%E4%E4rtuskasvatus+%F5ppekirjanduses+ja+%F5ppekavades.pdf>
- Org, A. (2004). 2004 Tegelikkus fantaasia liistul. Mehis Heinsaare sisekaemus. *Noorteleht*, URL (kasutatud aprill 2009)
http://www.luts.ee/noorteleht/index.php?option=com_content&task=view&id=65&Itemid=73
- Pern, K. (2006). Uut inimeseõpetuse ainekava tuleb parandada. *Järva Teataja*, 12. detsember, URL (kasutatud aprill 2009)
<http://www.jt.ee/121206/esileht/koolielu/20004395.php>

- Pärn, M. (2006). Lotte seikleb jälle kinolinal. *Õpetajate Leht*, 25. august, URL (kasutatud aprill 2009)
<http://www.opleht.ee/Arhiiv/2006/25.08.06/teave/koik.shtml>
- Raielo, R. *Laste hirmud*, URL (kasutatud aprill 2009)
<http://tnk.tartu.ee/0laste.html>
- *Riiklik programm: Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009 – 2013*. (2009). URL (kasutatud mai 2009)
<http://www.eetika.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=539352/V%E4%E4rtusarendusprogramm.pdf>
- Saat, H. & H. Kanter. *Enesekohased ja sotsiaalsed oskused*, URL (kasutatud mai 2009)
http://www.ut.ee/curriculum/orb.aw/class=file/action=preview/id=36739/sots_en1.pdf
- Scantlin, R.M. (2007). Effects of Educational Television. J.J. Arnett (toim.). *Encyclopedia of Children, Adolescents, and the Media. 1st edition*. SAGE Publications, Inc., 255-258
- Sparks, G. (2007). Fantasy- Reality Distinction. J.J. Arnett (toim.). *Encyclopedia of Children, Adolescents, and the Media. 1st edition*. SAGE Publications, Inc., 328-330
- Süss, D. (2007). Socialization and Media. J.J. Arnett (toim.). *Encyclopedia of Children, Adolescents, and the Media. 2nd edition*. SAGE Publications, Inc., 782-784
- Zavatski, J. (2006). Koeratüdruk Lotte – täistabamus. *Postimees*, 26. august, URL (kasutatud aprill 2009)
<http://euro.postimees.ee/040906/esileht/arvamus/214966.php>
- Tropp, K. & H. Saat (2008). Sotsiaalsete oskuste areng. E. Kikas (toim.). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 53-76

- Tõnson, M. (2006). Leiutajateküla Lotte. *Eesti Ekspress*, 31. august, URL (kasutatud aprill 2009)
<http://paber.ekspress.ee/viewdoc/23019C0123C85CD8C22571DA003273A5>
- Valk, P. (2005). *Väärtuskasvatus ja kool*. URL (kasutatud aprill 2009)
http://www.ut.ee/curriculum/orb.aw/class=file/action=preview/id=125583/Valk_07_10_05.pdf
- Veisson, M. (2008) Soolised erinevused. E. Kikas (toim.). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 173-180
- *Üldkonseptsioon: lapse areng I kooliastmes*, URL (kasutatud aprill 2009)
http://www.religiooniopetus.ee/index_files/failid/oppemat/IKA/metoodiline%20juhend.pdf